

DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.8358563>

Accepted: 10.09.2023

Klinik Uygulamaya Çıkan Hemşirelik Öğrencilerinin Ahlaki Duyarlılıkları ve Eleştirel Düşünme Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

Investigation Of The Relationship Between Moral Sensitivity And Attitudes To Critical Thinking Of Nursing Students In Clinical Practice

Güzel Nur YILDIZ

Muş Alparslan Üniversitesi

guzelnur.aras@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-1626-4089>**Mağfiret KARA KAŞIKÇI**

Atatürk Üniversitesi

magfiret@atauni.edu.tr, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5136-462X>

Özet

Bu araştırma hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılık düzeyleri ve eleştirel düşünme tutumları arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla yapıldı. Veriler Covid 19 Pandemi sürecinde 2020-2021 bahar döneminde klinik uygulamaya çıkan 40 hemşirelik öğrencisi ile yüz yüze görüşme yöntemi kullanılarak toplandı. Öğrenciler tarafından formların doldurulması 15-30 dakika sürdü. Verilerin toplanmasında “Tanıtıcı Bilgi Formu”, “Ahlaki Duyarlılık Anketi” ve “Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği” kullanıldı. Öğrencilerin ahlaki duyarlılık düzeyleri yüksek, eleştirel düşünme düzeylerinin orta düzeyde olduğu söylenebilir. Öğrencilerin ahlaki duyarlılık düzeylerini etkileyen faktörlerin cinsiyet, gelir durumu, okul dışında eleştirel düşünme ile ilgili ders alma durumu olduğu belirlendi($p<0.05$). Öğrencilerin eleştirel düşünme tutum düzeylerini etkileyen faktörlerin ise gelir durumu ve okul dışında etik eğitimi alma durumları olduğu belirlendi($p<0.05$). Öğrencilerin ahlaki duyarlılık ve eleştirel düşünme düzeylerinin oldukça iyi olduğu, öğrencilerin eleştirel düşünme tutum düzeyi arttıkça hastanın bütünlüğünü korumaya yönelik duyarlılıklarının arttığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik Öğrencileri, Etik, Ahlak, Ahlaki Duyarlılık, Eleştirel Düşünme, Eleştiri.

Abstract

This study was conducted to determine whether there is a relationship between nursing students' moral sensitivity levels and critical thinking attitudes. Data were collected using face-to-face

¹ Bu araştırmanın bir bölümü Uluslararası Karadeniz Modern Bilimsel Araştırmalar Kongresinde 30.09.2022 tarihinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

interviews with 40 nursing students who went into clinical practice during the Covid 19 Pandemic period in the spring term of 2020-2021. It took 15-30 minutes for the students to fill out the forms. “Descriptive Information Form”, “Moral Sensitivity Questionnaire” and “Critical Thinking Attitude Scale” were used to collect data. It can be said that students’ moral sensitivity levels are high and their critical thinking levels are moderate. It was determined that the factors affecting the moral sensitivity levels of the students were gender, income status, and taking courses related to critical thinking outside of school ($p < 0.05$). It was determined that the factors affecting the critical thinking attitude levels of the students were their income status and the status of receiving ethics education out of school ($p < 0.05$). It can be said that the moral sensitivity and critical thinking levels of the students are quite good, and as the level of critical thinking attitude of the students increases, their sensitivity towards protecting the integrity of the patient increases.

Keywords: Nursing Students, Ethics, Morality, Moral Sensitivity, Critical Thinking, Criticism.

1. GİRİŞ

Doğru ve yanlış davranış konusunda gelenekler ve inançları kapsayan “*ahlak*” ve “bu durumda ne yapmam gerekir?” sorusunu sorarak ahlaki felsefenin pratik uygulaması olan “*etik*” birbiri yerine kullanılan bazen de karıştırılan iki kelimedir. (Burkhardt & Nathaniel, 2013) TDK ahlakı “Bir toplum içinde bireylerin uymak zorunda oldukları davranış biçimleri ve kuralları, aktöre, sağtöre, huylar” şeklinde tanımlamıştır. (TDK, 2021) Etiği ise “Töre bilimi, çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışların bütünü, etik bilimi, ahlak, ahlakla ilgi” şeklinde tanımlamıştır. (TDK, 2021) Tanımlardan da anlaşılacağı üzere ahlak ve meslek ahlakı olarak tanımlanabilen etik birbiri ile ilişkili iki kavramdır.

Meslek hayatlarında sıklıkla etik problemler ve etik ikilemler ile karşılaşan hemşirelerden yaşadıkları problemlerin üstesinden en doğru kararı alarak gelmeleri beklenmektedir. (Burkhardt & Nathaniel, 2013) Bu beklentilerin karşılanması ise hemşirelerin ahlak ve etik duyarlılığı ile ilişkilidir. (Comrie, 2012) Etik duyarlılığa sahip sağlık profesyonelleri hastaların ve yakınlarının duygu ve yanıtını değerlendirerek, kendi sezgi, tecrübe, deneyim ve ahlak anlayışı ile mevcut ve olası problemler için stratejiler oluşturabilir. (Comrie, 2012) Hemşirenin bakımını üstlendiği hastanın duygu ve yanıtını anlaması, bunları formüle edebilmesi, değerlendirmesi, ayrıca problemleri çözebilmesi eleştirel düşünme becerisi ile ilgilidir.

TDK tarafından düşünme “Düşünmek işi, tefekkür; Duyum ve izlenimlerden, tasarımlardan ayrı olarak aklın bağımsız ve kendine özgü durumu; Karşılaştırmalar yapma, ayırma, birleştirme, bağlantıları ve biçimleri kavrama yetisi” (TDK, 2021) şeklinde tanımlanırken, eleştirel düşünme Cüceloğlu tarafından; “kendi düşünce süreçlerimizin bilincinde olarak, başkalarının düşünce süreçlerini göz önünde tutarak, öğrendiklerimizi uygulayarak kendimizi ve çevremizde yer alan olayları anlayabilmeyi amaç edinen aktif ve organize zihinsel süreç” şeklinde tanımlanmıştır. (Cüceloğlu, 1995) Problem çözme becerisinde eleştirel düşünme anahtar rol oynamaktadır. (An & Yoo, 2008) Eleştirel düşünme, mesleğini icra ederken birçok sorun ile karşılaşabilen sağlık profesyonellerinde önemli ve gerekli bir yetenektir. (Ip et al., 2000) Hemşirelik ile ilgili ulusal ve uluslararası kuruluşlarda, hemşirelik uygulamalarında, hasta bakımında eleştirel düşünmeyi etkili bir araç olarak görmektedir. (Martin, 2002) Çalışkan ve ark. (2020) yaptığı araştırmada

hemşirelerde eleştirel düşünme becerisinin; hemşirelerin bilgi ve becerisini daha etkili bir şekilde kullanmasına ve daha etkili karar vermesine yarar sağladığını belirtmişlerdir. (Çalışkan et al., 2020)

Literatür incelendiğinde hemşirelik öğrencilerinde ahlaki duyarlılık ve eleştirel düşünme ile ilgili çalışmaların olduğu belirlendi. (Alan et al., 2019; Aykan et al., 2019; Çalışkan et al., 2020; Doğan et al., 2019; Dülgerler et al., 2020; Lafci et al., 2020; Oktay et al., 2019; Özdil et al., 2019; Özgönül et al., 2021; Şahiner et al., 2019; Uyanık & Tanrıverdi, 2021; Uyar & Güven, 2020) Fakat klinik uygulamaya çıkan hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılık ve eleştirel düşünme tutum düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceleyen bir araştırmaya rastlanmadı. Hemşirelerde ve hemşirelik öğrencilerinde eleştirel düşünme tutum düzeylerini inceleyen başka bir araştırmaya da ulaşılmadı. Araştırma bu özellikleri ile özgün bir araştırma niteliğini taşımaktadır. Bu araştırmada hemşirelik öğrencilerinin etik problemleri çözme ve meslek hayatlarını etkileme potansiyeline sahip iki kavram olan "ahlaki duyarlılık" ve "eleştirel düşünme" kavramları incelendi. Araştırma hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılık düzeyleri ve eleştirel düşünme tutumları arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek amacıyla gerçekleştirildi.

2. GEREÇ ve YÖNTEM

2.1 Araştırmanın Türü

Araştırma tanımlayıcı ve ilişki arayıcı nitelikte kesitsel bir çalışmadır.

2.1 Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Tarih

Araştırma Ağrı ilinde bir devlet üniversitesinin Sağlık Yüksekokulunda Covid 19 Pandemi sürecinde klinik uygulamaya çıkan 4. Sınıf hemşirelik öğrencilerinin katılımı ile gerçekleştirildi. Araştırma verileri 2021 yılının haziran ayında yüz yüze görüşme yöntemi ile toplandı.

2.3 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini bir devlet üniversitesinin hemşirelik bölümünde okuyan ve Covid 19 Pandemi sürecinde klinik uygulamaya çıkan öğrenciler oluşturdu. Covid 19 Pandemi tedbirleri nedeniyle sadece 4. Sınıfta olan 42 hemşirelik öğrencisi klinik uygulamaya katıldı. Bu nedenle araştırmanın örneklemi belirtilen süreçte devamsızlık yapmayan, klinik uygulamaya çıkan, 4. Sınıf olan 40 öğrenci oluşturdu. 1 öğrencinin devamsızlık yapması, 1 öğrencinin de rahatsız olması nedeniyle araştırmaya dahil edilmedi.

2.4 Araştırma Soruları

Bu araştırma kapsamında şu sorulara cevap arandı;

Klinik uygulamaya çıkan hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılık düzeyleri ve eleştirel düşünme tutum düzeyleri nedir?

Klinik uygulamaya çıkan hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılık düzeylerini ve eleştirel düşünme tutum düzeylerini etkileyen faktörler nelerdir?

Klinik uygulamaya çıkan hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılık düzeyleri ile eleştirel düşünme düzeyleri arasında ilişki var mıdır?

2.5 Verilerin Toplanması

Veriler 2020-2021 bahar döneminde klinik uygulamaya çıkan 40 hemşirelik öğrencisi ile yüz yüze görüşme yöntemi kullanılarak toplandı. Öğrenciler tarafından formların doldurulması 15-30 dakika sürdü. Verilerin toplanmasında “Tanıtıcı Bilgi Formu”, “Ahlaki Duyarlılık Anketi” ve “Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği” kullanıldı.

Tanıtıcı Bilgi Formu: Bu form öğrencilerin yaş, cinsiyet, medeni durum vb. özelliklerini sorgulayan ve okul dışında etik eğitimi alıp almadığı, etik ikilem yaşayıp yaşamadığı gibi araştırma ile ilgili olduğu düşünülen sorulardan oluşmaktadır.

Ahlaki Duyarlılık Anketi (ADA): Anket İsveç Stokholm’da 1994 yılında Lützen ve arkadaşları tarafından geliştirilmiş, 2018 yılında Tosun tarafından anketin Türkçe geçerlik ve güvenilirlik araştırması yapılmıştır (Lützen et al., 1997; Tosun, 2018). 30 soru ve 7’li likert tipinde geliştirilen anketten en düşük 30, en yüksek ise 210 puan alınabilir. Bu anketten alınan puanın düşük olması yüksek duyarlılık, alınan puanın yüksek olması ise düşük duyarlılığı göstermektedir. Anket “Otonomi”, “Yarar sağlama”, “Bütüncül yaklaşım”, “Çatışma”, “Uygulama” ve “Oryantasyon” olmak üzere 6 alt boyuttan oluşmaktadır. “Otonomi” alt boyutu otonomi ilkesi ve hasta tercihlerine saygı duymayı yansıtır ve 10, 12, 15, 16, 21, 23, 24, 26, ve 27. maddelerden oluşmaktadır. “Yarar sağlama” alt boyutu hasta bireyin yararını arttırmayı sağlayan eylemleri yansıtır ve 2, 5, 8 ve 25. maddelerden oluşmaktadır (Tosun, 2018). “Bütüncül yaklaşım” alt boyutu hastanın bütünlüğünü koruyacak şeyleri ifade etmekte ve 1, 6, 18, 29 ve 30. maddelerden oluşmaktadır. “Çatışma” alt boyutu içsel etik çatışmayı yansıtır ve 9, 11 ve 14. maddelerden oluşmaktadır. “Uygulama” alt boyutu eyleme karar verme ve uygulamada etik boyutu düşünmeyi göstermekte ve 3, 4, 17, 18, 20 ve 28. maddelerden oluşmaktadır. Oryantasyon” alt boyutu sağlık bakım profesyonellerinin hasta ile ilişkilerini etkileyecek eylemlere olan ilgilerini yansıtır ve 7, 13, 19 ve 22. maddelerden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutlarına ilişkin Cronbach Alpha kat sayısının 0.52-0.70 arasında olduğu belirlenmiştir. (Tosun, 2018). Bu araştırmada da ölçeğin Cronbach Alpha kat sayısının 0.64 olduğu belirlendi.

Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği (EDTÖ): “Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği” 2012 yılında Yılmaz Özelçi tarafından 5’li likert tipte geliştirilmiş olup “Bilgi toplamaya isteklilik”, “Öz düzenleme”, “Çıkarımda bulunma”, “Kanıtı dayalı karar verme” ve “Neden aramaya açıklık” olmak üzere 5 alt boyuttan oluşmaktadır (Özelçi & Saracaloglu, 2017; Yılmaz Özelçi, 2012). Ölçeğin 1, 3, 5, 7, 11, 14, 16, 17 maddeleri ters maddeler olup analiz için çevrilmesi gerekmektedir. “Bilgiyi toplamaya isteklilik” alt boyutu 4, 8, 12, 19 maddelerden oluşmaktadır. “Öz Düzenleme” alt boyutu 6, 13, 15, 16, 18 maddelerden oluşmaktadır. “Çıkarımda bulunma” alt boyutu 2, 9, 20 maddelerden oluşmaktadır. “Kanıtı dayalı karar verme” alt boyutu 5, 11,17 maddelerden oluşmaktadır. “Neden aramaya açıklık” alt boyutu 1, 3, 7, 14 maddelerden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 19, en yüksek puan ise 95’dir. Ölçeğin Cronbach Alpha Güvenirlik katsayısı 0.74 olduğu belirlenmiştir (Özelçi & Saracaloglu, 2017; Yılmaz Özelçi, 2012). Bu araştırmada ise ölçeğin Cronbach Alpha kat sayısının 0.77 olduğu belirlendi.

2.6 Verilerin Değerlendirilmesi

Verilerin analizi SPSS 20.0 Paket Programı kullanılarak yapıldı. Kullanılan ölçeklerin iç geçerliliğini belirlemek için Cronbach Alpha kat sayısı, verilerin normallik dağılımı belirlemek için Kurtosis ve Skewness kat sayıları kullanıldı. “Ahlaki Duyarlılık Anketi” nin “Çatışma Alt

Boyutunun” normal dağılım göstermediği, diğerlerinin ise normal dağılım gösterdiği belirlendi. İstatistiksel analizler bu bilgiler ışığında yapıldı. Verilerin analizinde, frekans, yüzde, minimum ve maksimum puanlar, standart sapma puanları, “bağımsız gruplarda t testi”, “Mann-Whitney U” testi, “One Way Anova” testi, “Kruskall Wallis” testi kullanıldı. Anlamlılık değeri 0.05 kabul edildi. 3 ve daha fazla grup karşılaştırmalarında aradaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla post hoc (LSD, Tamhane’s T2) analizler yapıldı. İlişkisel çıkarımları belirlemek amacıyla korelasyon analizi yapıldı.

2.7 Araştırmanın Etik İlkeleri”

Araştırma için etik kurul onayı Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulu”ndan alındı (Etik kurul tarih: 26.05.2021; numarası:95531838-050.99-12787; Sayısı: 186). Ölçek sahiplerinden ölçeği kullanmak için izin alındı. Araştırma yapılmadan önce araştırmada yer alacak öğrencilere çalışmanın amacı, literatüre katkısı açıklandı ve öğrencilerden sözlü onam alındı. Araştırma ile ilgili konularda öğrencilerin soruları cevaplandı.

3. BULGULAR

Tablo 1. Hemşirelik Öğrencilerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Dağılımı (N:=40)

Özellikler	Değişkenler	N	%
Cinsiyet	Kadın	19	47.5
	Erkek	21	52.5
Medeni Durum	Evli	2	5
	Bekar	38	95
Ekonomik Durum Algısı	Gelir gidere eşit	18	45
	Gelir giderden az	19	47.5
	Gelir giderden fazla	3	7.5
Kardeş sayısı	3-4	19	47.5
	5-6	11	27.5
	7 ve üzeri	10	25
Mesleği seviyor mu?	Evet	34	85
	Hayır	6	15
Yetiştirdiği aile tipi	Çekirdek	25	62.5
	Geniş	14	35
	Ayrı	1	2.5
Okul dışında etik eğitimi aldı mı?	Evet	8	20
	Hayır	32	80
Etik ilkeler bir olayı değerlendirme ve doğru eylemde bulunma kolaylığı sağlar mı?	Evet	37	92.5
	Hayır	3	7.5
Eleştirel düşünme ile ilgili daha önce eğitim aldı mı?	Evet	16	40
	Hayır	24	60
Yaş	21-22	18	45
	23-24	13	32.5
	25 ve üzeri	9	22.5

Araştırmaya katılan öğrencilerin %52.5'inin erkek, %95'inin bekar, %47.5'inin gelirinin giderinden az, %47.5'inin 3-4 kardeşe sahip olduğu, %85'inin “Mesleği seviyor musunuz?” sorusuna evet cevabı verdiği, %62.5'inin çekirdek ailede yetiştiği belirlendi (Tablo 1).

Öğrencilerin %80'inin okul dışında etik eğitimi almadığı, %92.5'inin “Etik ilkeler bir olayı değerlendirme ve doğru eylemde bulunma kolaylığı sağlar mı?” sorusuna evet cevabı verdiği, %60'ının eleştirel düşünme ile ilgili daha önce eğitim almadığı, %45'inin 21-22 yaş aralığında olduğu belirlendi (Tablo 1).

Tablo 2. Hemşirelik Öğrencilerinin Ahlaki Duyarlılık Anketi ve Alt Boyutları Puan Ortalamaları (N:42)

	$\bar{x} \pm SD$	Min	Max
Otonomi	27.73±5.55	13	39
Yarar Sağlama	10.73±4.47	4	19
Bütüncül Yaklaşım	11.55±3.99	5	21
Çatışma	12.35±3.60	5	26
Uygulama	17.68±4.21	9	28
Oryantasyon	8.35±3.04	4	17
Toplam ADA	84.75±14.06	52	111

Hemşirelik öğrencilerinin “Ahlaki Duyarlılık Anketi (ADA)” ve alt boyutları puan ortalamaları incelendiğinde; “Otonomi Alt Boyutu” puan ortalamalarının 27.73±5.55, “Yarar Sağlama Alt Boyutu” puan ortalamalarının 10.73±4.47, “Bütüncül Yaklaşım Alt Boyutu” puan ortalamalarının 11.55±3.99, “Çatışma Alt Boyutu” puan ortalamalarının 12.35±3.60, “Uygulama Alt Boyutu” puan ortalamalarının 17.68±4.21, “Oryantasyon Alt Boyutu” puan ortalamalarının 8.35±3.04 olduğu, “Ahlaki Duyarlılık Anketi” toplam puan ortalamalarının ise 84.75±14.06 olduğu belirlendi (Tablo 2).

Tablo 3. Hemşirelik Öğrencilerinin “Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği” ve Alt Boyutları Puan Ortalamaları (N=42)

	$\bar{x} \pm SD$	min	max
Bilgi Toplamaya İsteklilik	15.55±2.93	9	20
Öz düzenleme	18.63±3.03	11	25
Çıkarımda Bulunma	12.35±2.18	7	15
Kanıtı Dayalı Karar Verme	10.30±2.16	6	15
Neden Aramaya Açıklık	15.40±2.83	10	20
Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği	72.23±8.98	48	94

Öğrencilerin “Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği (EDTÖ)” ve alt boyutları puan ortalamaları incelendiğinde; “Bilgi Toplamaya İsteklilik Alt Boyutu” puan ortalamalarının 15.55 ± 2.93 , “Öz düzenleme Alt Boyutu” puan ortalamalarının 18.63 ± 3.03 , “Çıkarımda Bulunma Alt Boyutu” puan ortalamalarının 12.35 ± 2.18 , “Kanıtı Dayalı Karar Verme Alt Boyutu” puan ortalamalarının 10.30 ± 2.16 , “Neden Aramaya Açıklık Alt Boyutu” puan ortalamalarının 15.40 ± 2.83 olduğu, “Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği” puan ortalamalarının ise 72.23 ± 8.98 olduğu belirlendi (Tablo 3).

Tablo 4. Hemşirelik Öğrencilerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre “Ahlaki Duyarlılık Anketi” ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

		Otonomi	Yarar Sağlama	Bütüncül Yaklaşım	Çatışma	Uygulama	Oryantasyon	Toplam ADA
Özellikler	Değişkenler	$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$
Cinsiyet	Kadın	29.37±5.04	10.37±4.52	10.84±3.73	13.74±4.41	18.58±3.75	7.68±3.22	87.05±11.39
	Erkek	26.23±5.69	11.05±4.50	12.19±4.19	11.09±2.07	16.86±4.52	8.95±2.82	16.09±3.51
	Test ve p	t=1.836 p=0.074	t=- 0.475 p=0.637	t=- 1.070 p=0.291	U=123. 5 p=0.038	t=1.304 p=0.200	t=- 1.329 p=0.192	t=0.985 p=0.331
Medeni Durum	Evli	26.50±0.71	6.50±2.12	10.50±4.95	10.00±0.01	15.00±0.001	8.00±4.24	73.50±14.85
	Bekar	27.79±5.69	10.95±4.46	11.61±4.00	12.47±3.65	17.82±4.25	8.37±3.04	85.34±13.97
	Test ve p	t=- 0.307 p=0.753	t=- 1.389 p=0.173	t=- 0.378 p=0.708	U=- 13.0 p=0.117	t=-0.920 p=0.363	t=- 0.165 p=0.870	t=-1.166 p=0.251

Ekonomik Durum Algısı	Gelir gidere eşit	30.22± 4.11	10.83± 5.03	11.78± 4.53	12.78± 3.26	18.33±4. 20	8.89±3. 31	89.56±12 .92
	Gelir giderde n az	26.32± 5.98	10.53± 4.25	11.11± 3.74	12.26± 4.05	16.63±4. 23	80.05± 2.84	81.26±14 .84
	Gelir giderde n fazla	21.67± 2.08	11.33± 3.21	13.00± 2.00	10.33± 2.52	20.33±3. 06	7.00±3. 00	78.00±7. 81
	Test ve p	F=5.119 p=0.011	F=0.049 p=0.952	F=0.334 p=0.718	KW=2.458 p=0.117	F=1.434 p=0.251	F=0.656 p=0.525	F=2.093 p=0.138
Mesleği seviyor mu?	Evet	27.21± 5.59	10.41± 4.33	11.21± 3.88	12.35± 3.80	17.00±3. 73	8.09±3. 11	82.76±13 .97
	Hayır	30.67± 4.68	12.50± 5.24	13.50± 4.21	12.33± 2.34	21.50±5. 09	9.83±2. 32	96.00±8. 67
	Test ve p	t=-1.428 p=0.162	t=-1.067 p=0.297	t=-1.311 p=0.198	U=83.07 p=0.467	t=-2.585 p=0.014	t=-1.307 p=0.199	t=-2.232 p=0.032
Yetiştığı aile tipi	Çekirdek	26.68± 5.44	9.60±4. 09	11.76± 4.05	12.12± 4.12	16.84±4. 20	7.96±3. 14	81.44±13 .41
	Geniş	29.14± 5.50	12.64± 4.73	11.14± 4.13	12.36± 2.24	19.07±4. 12	9.00±2. 96	89.79±14 .18
	Ayrı	34.00	12.00	12.00	18.00	19.00	9.00	97.00
	Test ve p	F=1.587 p=0.218	F=2.262 p=0.118	F=0.109 p=0.897	KW=2.789 p=0.237	F=1.335 p=0.276	F=0.535 p=0.590	F=2.080 p=0.139

Okul dışında etik eğitimi aldı mı?	Evet	26.13± 6.78	8.13±4. 61	10.25± 3.45	13.13± 3.44	16.88±3. 76	7.63±2. 00	79.00±13 .91
	Hayır	28.13± 5.25	11.38± 4.26	11.88± 4.09	12.16± 3.66	17.88±4. 35	8.53±3. 25	86.19±13 .94
	Test ve p	t=- 0.910 p=0.36 8	t=- 1.902 p=0.06 5	t=- 1.032 p=0.30 9	U=106. 0 p=0.45 2	t=-0.596 p=0.555	t=- 0.749 p=0.45 8	t=-1.305 p=0.200
Etik ilkeler bir olayı değerlendiren ve doğru eylemde bulunma kolaylığı sağlar mı?	Evet	28.19± 5.16	10.89± 4.41	11.62± 4.03	12.57± 3.88	18.03±3. 88	8.46±3. 06	86.16±13 .00
	Hayır	22.00± 8.19	8.67±5. 68	10.67± 4.04	9.67	13.33±6. 66	7.00±3. 00	67.33±17 .90
	Test ve p	t=1.922 p=0.06 2	t=0.827 p=0.41 4	t=0.395 p=0.69 5	U=20.0 0 p=0.06 5	t=1.921 p=0.062	t=0.795 p=0.43 1	t=2.358 p=0.024
Eleştirel düşünme ile ilgili daha önce eğitim aldı mı?	Evet	25.94± 5.56	11.19± 4.29	11.56± 3.48	10.44± 2.31	16.56±4. 98	8.38±2. 09	80.44±13 .60
	Hayır	28.92± 5.32	10.42± 4.64	11.54± 4.36	13.63± 3.77	18.42±3. 52	8.33±3. 58	87.63±13 .89
	Test ve p	t=- 1.704 p=0.09 7	t=0.530 p=0.59 9	t=0.016 p=0.98 7	U=85.0 p=0.00 3	t=-1.381 p=0.175	t=0.042 p=0.96 7	t=-1.617 p=0.114
Yaş	21-22	26.61± 5.24	10.00± 4.90	11.78± 4.32	12.94± 4.29	18.11±2. 85	8.11±2. 85	83.61±14 .25

	23-24	29.46± 6.63	11.31± 4.01	11.23± 2.83	11.69± 3.20	16.85±4. 16	8.38±3. 52	85.38±14 .49
	25 ve üzeri	27.44± 4.22	11.33± 4.47	11.56± 5.05	12.11± 2.67	18.00±3. 20	8.35±3. 04	86.11±14 .52
	Test ve p	F=1.01 2 p=0.37 3	F=0.41 8 p=0.66 1	F=0.06 8 p=0.93 5	KW=0. 448 p=0.79 9	F=0.363 p=0.698	F=0.13 9 p=0.87 1	F=0.109 p=0.897

Hemşirelik öğrencilerinin Sosyodemografik özelliklerine göre “Ahlaki Duyarlılık Anketi” ve alt boyutları puan ortalamalarının karşılaştırılması incelendiğinde; kadınların “Çatışma Alt Boyutu” puan ortalamalarının erkeklere göre daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu belirlendi. Geliri giderinden fazla olduğunu beyan eden öğrencilerin diğerlerine göre “Otonomi Alt Boyutu” puan ortalamalarının daha düşük olduğu ve bu farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu belirlendi. “Hemşireliği seviyor musunuz?” sorusuna hayır cevabı verenlerin, “evet” cevabı verenlere göre “Uygulama Alt Boyutu” ve Ahlaki Duyarlılık Anketi” toplam puan ortalamalarının daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu belirlendi. “Etik ilkeler bir olayı değerlendirme ve doğru eylemde bulunma kolaylığı sağlar mı?” sorusuna evet cevabı verenlerin hayır cevabı verenlere göre “Ahlaki Duyarlılık Anketi” toplam puan ortalamalarının daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu belirlendi. Eleştirel düşünme ile ilgili daha önce eğitim almayanların alanlara göre “Çatışma Alt Boyutu” puan ortalamalarının daha yüksek olduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu belirlendi (Tablo 4).

Tablo 5. Hemşirelik Öğrencilerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği ve Alt Boyutları Puan Ortalamalarının Karşılaştırılması

		Bilgi Toplam aya İsteklilik	Öz düzenleme	Çıkarımda Bulunma	Kanıt Dayalı Karar Verme	Neden Aramay Açıklık	Toplam EDTÖ
Özellikle	Değişkenler	$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$	$\bar{x} \pm SD$	
Cinsiyet	Kadın	15.84±2. 85	19.42±2. 09	12.16±2.0 1	10.95±2. 32	15.37±2. 97	73.74±7. 79

	Erkek	15.29±3. 04	17.90±3. 58	12.52±2.3 6	9.71±1.8 7	15.43±2. 77	70.86±9. 92
	Test ve p	t=0.596 p=0.555	t=1.655 p=0.107	t=-0.526 p=0.602	t=1.586 p=0.071	t=-0.066 p=0.947	t=1.013 p=0.317
Medeni Durum	Evli	13.00±2. 83	17.50±2. 12	11.00±2.8 3	9.50±0.7 1	14.50±3. 54	65.50±3. 54
	Bekar	15.68±2. 90	18.68±3. 08	12.42±2.1 6	10.34±2. 21	15.45±2. 84	72.58±9. 06
	Test ve p	t=-1.275 p=0.210	t=-0.534 p=0.596	t=-0.897 p=0.375	t=-0.532 p=0.598	t=-0.457 p=0.650	t=-1.090 p=0.283
Ekonomik Durum Algısı	Gelir gidere eşit	15.44±2. 89	18.83±2. 38	12.22±2.0 1	10.44±2. 26	15.17±2. 60	72.11±8. 08
	Gelir giderde n az	15.42±3. 08	18.42±3. 61	12.32±2.4 0	10.21±2. 23	16.16±2. 81	72.53±10 .45
	Gelir giderde n fazla	17.00±2. 65	18.67±3. 51	13.33±2.0 8	10.00±1. 73	12.00±2. 00	71.00±5. 57
	Test ve p	F=0.386 p=0.682	F=0.082 p=0.921	F=0.327 p=0.723	F=0.081 p=0.922	F=3.251 p=0.050	F=0.038 p=0.963
Mesleği seviyor mu?	Evet	15.50±3. 02	18.76±3. 17	12.29±2.2 5	10.44±2. 15	15.47±2. 93	72.47±9. 38
	Hayır	15.83±2. 56	17.83±2. 04	12.67±1.8 6	9.50±2.2 6	15.00±2. 37	70.83±6. 74
	Test ve p	t=-0.254 p=0.801	t=0.690 p=0.494	t=-0.382 p=0.705	t=0.982 p=0.332	t=0.372 p=0.712	t=0.407 p=0.686
Yetiştığı aile tipi	Çekird ek	15.64±2. 78	18.84±3. 02	12.60±2.1 2	10.20±2. 24	16.04±2. 84	73.32±9. 08

	Geniş	15.43±3. 37	18.14±3. 18	11.93±2.3 7	11.93±2. 37	14.21±2. 84	70.00±8. 98
	Ayrı	15.00	20.00	12.00	10.30	16.00	76.00
	Test ve p	F=0.040 p=0.961	F=0.332 p=0.720	F=0.427 p=0.656	F=0.798 p=0.458	F=1.991 p=0.151	F=0.693 p=0.506
Okul dışında etik eğitimi aldı mı?	Evet	17.63±3. 02	19.38±3. 38	13.88±2.0 3	11.50±1. 77	17.13±2. 59	79.50±9. 83
	Hayır	15.03±2. 71	18.44±2. 96	11.97±2.0 7	10.00±2. 17	14.97±2. 75	70.41±7. 90
	Test ve p	t=2.372 p=0.023	t=0.780 p=0.440	t=2.337 p=0.025	t=1.805 p=0.079	t=2.003 p=0.052	t=2.774 p=0.009
Etik ilkeler bir olayı değerlendirmeye ve doğru eylemde bulunma kolaylığı sağlar mı?	Evet	15.54±2. 93	18.84±2. 75	12.32±2.2 1	10.46±2. 11	15.41±2. 92	72.57±8. 67
	Hayır	15.67±3. 51	16.00±5. 57	12.67±2.0 8	8.33±2.0 8	15.33±1. 53	68.00±13. .75
	Test ve p	t=-0.071 p=0.944	t=1.592 p=0.120	t=-0.259 p=0.797	t=1.675 p=0.102	t=0.042 p=0.967	t=0.844 p=0.404
Eleştirel düşünme ile ilgili daha önce eğitim aldı mı?	Evet	15.19±3. 21	18.50±2. 92	12.31±2.5 0	10.06±1. 98	15.00±2. 88	71.06±8. 81
	Hayır	15.79±2. 77	18.71±3. 16	12.38±2.0 0	10.46±2. 30	15.67±2. 83	73.00±9. 19
	Test ve p	t=-0.635 p=0.529	t=-0.211 p=0.834	t=-0.088 p=0.932	t=-0.562 p=0.577	t=-0.726 p=0.472	t=-0.664 p=0.511

Yaş	21-22	15.94±3. 06	18.61±3. 15	12.72±2.2 2	10.83±2. 43	15.06±2. 69	73.17±8. 84
	23-24	14.77±3. 09	18.38±2. 93	11.92±2.3 3	9.62±1.9 4	15.69±2. 87	70.38±9. 95
	25 ve üzeri	15.89±2. 47	19.00±3. 24	12.22±1.9 9	10.22±1. 79	15.67±3. 28	73.00±8. 37
	Test ve p	F=0.675 p=0.515	F=0.105 p=0.900	F=0.515 p=0.602	F=1.218 p=0.307	F=0.234 p=0.793	F=0.393 p=0.678

Öğrencilerin Sosyodemografik özelliklerine göre “Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği” ve alt boyutları puan ortalamalarının karşılaştırılması incelendiğinde; geliri giderinden fazla olduğunu beyan eden öğrencilerin diğerlerine göre “Neden Aramaya Açıklık Alt Boyutu” puan ortalamalarının düşük olduğu ve bu farkın istatistiksel açıdan anlamlı olduğu belirlendi. Okul dışında etik eğitimi alan öğrencilerin almayanlara göre “Bilgi Toplamaya İsteklilik”, “Çıkarımda Bulunma” alt boyutları ve “Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği” toplam puan ortalamalarının yüksek olduğu ve bu farkların istatistiksel açıdan anlamlı olduğu belirlendi (Tablo 5).

Tablo 6. Hemşirelik Öğrencilerinin Ahlaki Duyarlılık Anketi ve Alt Boyutları ile Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği ve Alt Boyutlarına İlişkin Korelasyon Analizi Sonuçları

		Otonomi	Yarar Sağlama	Bütüncül Yaklaşım	Çatışma	Uygulama	Oryantasyon	Toplam ADA
Bilgi Toplamaya İsteklilik	r	-.164	-.067	-.132	.006	.077	-.186	-.113
	p	.311	.683	.416	.973	.635	.250	.487
Öz Düzenleme	r	-.083	-.156	-.299	.158	-.133	-.177	-.145
	p	.612	.337	.061	.329	.415	.273	.372
Çıkarımda Bulunma	r	-.106	-.224	-.209	-.124	-.186	-.178	-.269
	p	.513	.164	.196	.446	.251	.273	.093
	r	-.014	.091	-.281	.260	.253	-.094	.047

Kanıtaya dayalı karar verme	p	.930	.576	.079	.106	.115	.563	.772
Neden aramaya açıklık	r	-.202	-.117	-.170	.172	-.131	-.139	-.172
	p	.211	.472	.294	.287	.420	.393	.288
Toplam EDTÖ	r	-.174	-.144	-.316*	.142	-.045	-.230	-.194
	p	.282	.377	.047	.382	.784	.153	.230

“Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği” ile “Ahlaki Duyarlılık Anketi Bütüncül Yaklaşım Alt Boyutu” arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğu belirlendi (Tablo 6) ($p < 0.05$). “Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği” ve alt boyutları ile “Ahlaki Duyarlılık Ölçeği” ve diğer alt boyutları arasında başka bir ilişki olmadığı belirlendi ($p > 0.5$) (Tablo 6).

4. TARTIŞMA

Etik ile ilgili verilen eğitimler ahlaki gelişimi olumlu yönde etkileyebileceği bilinmesine rağmen (Baykara Göçmen et al., 2015) yapılan bir araştırmada öğrencilerin etik ilkelere aşına olmalarına rağmen, karşılaştıkları etik sorunlar karşısında bazen ne yapacaklarını bilmedikleri ve kayıtsız kalabildikleri belirtilmiştir. (Borhani et al., 2016) Bu durum hemşirelerin öğrencilik yıllarında etik duyarlılıklarının artırılması açısından önemlidir. Bununla birlikte hemşirelerin klinik karar verme sürecinde en doğru kararı verme, bakımda en etkili sonuçlara ulaşma, ekip ile iş birliğini sağlama, hemşirenin öz farkındalığı ve problem çözebilme becerisi eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilidir. (Jones et al., 2016; Wechsler et al., 2018; Yang, 2010) Bu nedenle eleştirel düşünme becerisinin daha öğrencilik çağlarında hemşirelik öğrencilerine kazandırılması gerekmektedir. (Akça & Taşçı, 2009)

Araştırmamızda hemşirelik öğrencilerinin “Otonomi Alt Boyutu” puan ortalamalarının 27.73 ± 5.55 , “Yarar Sağlama Alt Boyutu” puan ortalamalarının 10.73 ± 4.47 , “Bütüncül Yaklaşım Alt Boyutu” puan ortalamalarının 11.55 ± 3.99 , “Çatışma Alt Boyutu” puan ortalamalarının 12.35 ± 3.60 , “Uygulama Alt Boyutu” puan ortalamalarının 17.68 ± 4.21 , “Oryantasyon Alt Boyutu” puan ortalamalarının 8.35 ± 3.04 olduğu, “Ahlaki Duyarlılık Anketi” toplam puan ortalamalarının ise 84.75 ± 14.06 olduğu belirlendi. Literatürde hemşireler ve öğrenciler ile yapılan çalışmalar incelendiğinde; öğrencilerin “otonomi” ve “uygulama” alt boyutlarının yüksek (Alan et al., 2019; Atay & Yurttaş, 2021; Özgönül et al., 2021; Yumusak, 2020); “Yarar sağlama”, “Bütüncül Yaklaşım” ve “Oryantasyon” alt boyutlarının düşük (Alan et al., 2019; Atay & Yurttaş, 2021; Özgönül et al., 2021; Yumusak, 2020); “Çatışma” alt boyutunun ise literatür ile benzerlik gösterdiği söylenebilir (Alan et al., 2019; Atay & Yurttaş, 2021; Özgönül et al., 2021; Yumusak, 2020). “Ahlaki Duyarlılık Ölçeği”nde alınan puanın artması düşük duyarlılığı, alınan puanın düşük olması yüksek duyarlılığı göstermektedir. Bu araştırmada öğrencilerin hasta ilke ve tercihlerine

saygı duyduğu, eyleme karar verme ve uygulamada etik boyutları ele aldığı söylenebilir. Hasta bireyin yararını arttırmayı sağlayan eylemleri gerçekleştirme, hastanın bütünlüğünü koruyacak eylemleri uygulama ve hasta ile ilişkileri etkileyebilecek eylemlere olan duyarlılıklarının literatüre kıyasla daha düşük düzeyde olduğu söylenebilir. Öğrencilerin tamamı 3. sınıfta etik dersi almaları nedeniyle etik ilkeleri ve uygulamada etik boyutları ele alma düzeyleri yüksek iken, pandemi nedeniyle klinik uygulamaya kısıtlı çıkmaları diğer boyutların düşük çıkmasına neden olmuş olabilir.

Araştırmamızda kadınların “Çatışma Alt Boyutu” puan ortalamalarının erkekler göre daha yüksek olduğu belirlendi. Yapılan araştırmalarda cinsiyet değişkeni ile “Ahlaki Duyarlılık Anketi” ve alt boyutları arasında bir fark olmadığı belirlenmiştir (Alan et al., 2019; Bakan et al., 2020; Özgönül et al., 2021; Yumusak, 2020; Zengin & Hasgöl, 2019). Zengin ve Hasgöl (2019) yaptıkları araştırmada, erkeklerin kadınlara göre “Oryantasyon Alt Boyutu” alt boyutu puan ortalamalarının daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. Göçmen Baykara ve ark. (2019) yaptıkları araştırmada ise erkeklerin kadınlara göre “Oryantasyon” ve “Bütüncül Yaklaşım” alt boyutları puan ortalamalarının daha yüksek olduğu, kadınların erkekler göre “Uygulama” alt boyutu puan ortalamalarının daha yüksek olduğunu belirlemişlerdir. (Baykara Göçmen et al., 2019) “Çatışma Alt Boyutu” içsel etik çatışmayı yansıtmaktadır. Bu araştırmada kadınların erkekler göre daha az içsel etik çatışma yaşadığı ya da içsel etik çatışma yönünden daha az duyarlı olduğu söylenebilir. Bu bulgu Carol Gilligan’ın “Ahlaki Gelişim Kuramı”nda belirttiğine paralel olarak, kadınların bakıma daha yatkın olması ile ilişkili olabilir.

Araştırmamızda gelirinin giderinden fazla olduğunu beyan eden öğrencilerin “Otonomi Alt Boyutu” puan ortalamaları diğerlerine göre daha düşüktür. Tatlı (2018) yaptığı araştırmada ADA ve alt boyutları puan ortalamasının ekonomik olarak tatmin olma durumunu çok iyi olarak tanımlayanların, diğerlerine göre daha düşük puan ortalamalarına sahip olduğunu belirlemiştir. (Tatlı, 2018) Benzer şekilde Zengin ve Oğuz (2019) gelir durumunu iyi olarak algılayan öğrencilerin ADA, “Otonomi”, “Oryantasyon” puan ortalamalarının daha düşük olduğunu belirlemişlerdir. (Zengin & Hasgöl, 2019) Araştırmamız geliri giderinden fazla olan öğrencilerin hastanın özerklik ilkesi ve aldığı kararlara daha fazla saygı duyduğu söylenebilir. Maddi durumun getirdiği bazı avantajlar, öğrencilerin otonomi kavramının önemini daha iyi anlamalarına neden olmuş olabilir.

Araştırmamızda hemşireliği seven öğrencilerin “Uygulama Alt Boyutu” ve Ahlaki Duyarlılık Anketi” toplam puan ortalamalarının daha düşük olduğu belirlendi. Alan ve ark. (2019) ve bölümü seven öğrenciler ile sevmeyen öğrencilerde ADA puan ortalamaları arasında bir fark olmadığını belirlemişlerdir. (Alan et al., 2019) Göçmen Baykara ve ark. (2019) hemşireliği kendi isteği ile seçen öğrencilerin “Otonomi” ve “Oryantasyon” alt boyutları puan ortalamaları diğerlerine göre daha düşük olduğu, ADA Toplam puan ortalamaları arasında ise bir fark olmadığı belirlemiştir (Baykara Göçmen et al., 2019). Araştırma bulgularımızın literatür ile farklılık göstermesinin nedeni verilerin Pandemi sürecinde toplanması ile ilişkili olabilir. Solmaz (2020) ebeklik öğrencileri ile yaptığı araştırmada “Etik ilkeler bir olayı değerlendirme ve doğru eylemde bulunma kolaylığı sağlar mı?” sorusuna verilen cevap ile ADA ve alt boyut puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark olmadığını belirlemiştir. (Solmaz, 2020). Araştırmamızda “Etik ilkeler bir olayı değerlendirme ve doğru eylemde bulunma kolaylığı sağlar mı?” sorusuna evet cevabı verenlerin hayır cevabı verenlere göre “Ahlaki Duyarlılık Anketi” toplam puan ortalamalarının daha yüksek olduğu

belirlendi. Ayrıca eleştirel düşünme ile ilgili daha önce eğitim almayanların alanlara göre “Çatışma Alt Boyutu” puan ortalamalarının daha yüksek olduğu belirlendi. Eleştirel düşünme ile ilgili eğitim alanların almayanlara göre içsel etik çatışma yönünden daha duyarlı oldukları söylenebilir. Bu bulgu eleştirel düşünme ile ilgili eğitim alanların içsel bir etik çatışma yaşadıklarını göstermekte olduğundan önem arz etmektedir.

Araştırmamızda geliri giderinden fazla olduğunu beyan eden öğrencilerin diğerlerine göre “Neden Aramaya Açıklık Alt Boyutu” puan ortalamalarının düşük olduğu belirlendi. Aydın ve Kurudilek’in (2021) yaptığı araştırmada ekonomik durum ile eleştirel düşünme arasında bir fark olmadığı belirlenmiştir. (Aydın & Kurudilek, 2021) Özdil ve ark. (2019) gelir durumu değişkeni ile açık fikirlilik, analitik olma ve sistematik olma arasında anlamlı bir fark olduğunu belirlemiştir. (Özdil et al., 2019) Uyar (2020) yaptığı araştırmada sosyoekonomik düzey ile eleştirel düşünme arasında bir fark olmadığını belirlemiştir. (Uyar & Güven, 2020) Araştırmadan bulguları maddi durumun verdiği avantajlar nedeniyle öğrencilerin daha rahat davranmasının sorgulama ihtiyaçlarını azalttığı şeklinde yorumlanabilir. Ayrıca araştırmamızda okul dışında etik eğitimi alan öğrencilerin almayanlara göre “Bilgi Toplamaya İsteklilik”, “Çıkarımda Bulunma” alt boyutları ve “Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği” toplam puan ortalamalarının yüksek olduğu belirlendi. Solmaz (2020) ebelik öğrencileri ile yaptığı araştırmada etik dersini alma ile eleştirel düşünme düzeyleri arasında bir fark olmadığını belirlemiştir (Solmaz, 2020). Araştırma bulgularımız aksini söylemektedir. Okul dışında etik eğitimi alan öğrencilerin eleştirel düşünme düzeyleri almayanlara göre daha yüksektir. Bu bulgu hemşirelik öğrencilerinin mezun olduktan sonra da etik ve eleştirel düşünme ile ilgili eğitim almaları ve meslek içi eğitimlerin bu doğrultuda şekillenmesi açısından önem arz etmektedir.

Araştırmamızda “Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeği” ile “Ahlaki Duyarlılık Anketi Bütüncül Yaklaşım Alt Boyutu” arasında negatif yönde orta düzeyde bir ilişki olduğu belirlendi. “Ahlaki Duyarlılık Ölçeği” nde puan arttıkça duyarlılık azalmaktadır. Bu doğrultuda bu bulgu, eleştirel düşünme tutum düzeyi arttıkça hastanın bütünlüğünü korumaya yönelik duyarlılık artmaktadır şeklinde yorumlanabilir.

Araştırmanın sınırlılıkları ve genellenebilirliği

Belirlenen tarihlerde klinik uygulamaya çıkarılan öğrencilerin sayısı 42’dir. Öğrenci sayısı araştırmanın sınırlılıklarındandır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar yalnızca araştırmaya katılan öğrenciler ile sınırlıdır.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışmanın bulguları incelendiğinde Ahlaki Duyarlılık Anketinden alınabilecek en yüksek puan ele alındığında öğrencilerin ahlaki duyarlılık düzeylerinin yüksek, Eleştirel Düşünme Tutum Ölçeğinden alınabilecek en yüksek puan düşünüldüğünde ise eleştirel düşünme tutum düzeylerinin orta olduğu sonucuna ulaşılabilir. Öğrencilerin ahlaki duyarlılık düzeylerini cinsiyet, gelir durumu, okul dışında eleştirel düşünme ile ilgili ders alma durumlarının etkileyebileceği; öğrencilerin eleştirel düşünme tutum düzeylerini ise gelir durumu ve okul dışında etik eğitimi alma durumları etkileyebileceği söylenebilir. Araştırma bulguları öğrencilerin eleştirel düşünme tutum düzeyi arttıkça hastanın bütünlüğünü korumaya yönelik duyarlılıklarının arttığı şeklinde yorumlanabilir.

Bu sonuçlar doğrultusunda; hemşirelik öğrencilerine lisans eğitimi sürecinde ahlaki duyarlılıklarının artırılmasına ve eleştirel düşünme becerilerinin kazandırılmasına yönelik eğitim verilmesi ve meslek içi eğitimleri ile de sürdürülmesini sağlayacak düzenlemelerin yapılması önerilebilir.

Hemşirelik Uygulamalarında Kullanımı

Etik ile ilgili verilen eğitimler ahlaki gelişimi olumlu yönde etkileyebileceği bilinmesine rağmen (Baykara Göçmen et al., 2015) yapılan bir araştırmada öğrencilerin etik ilkelere aşına olmalarına rağmen, karşılaştıkları etik sorunlar karşısında bazen ne yapacaklarını bilmedikleri ve kayıtsız kalabildikleri belirtilmiştir. (Borhani et al., 2016) Bu durum hemşirelerin öğrencilik yıllarında etik duyarlılıklarının artırılması açısından önemlidir. Hemşirelerin klinik karar verme sürecinde en doğru kararı verme, bakımda en etkili sonuçlara ulaşma, ekip ile iş birliğini sağlama, hemşirenin öz farkındalığı ve problem çözebilme becerisi eleştirel düşünme becerisi ile ilişkilidir. (Jones et al., 2016; Wechsler et al., 2018; Yang, 2010) Bu nedenle eleştirel düşünme becerisinin daha öğrencilik çağlarında hemşirelik öğrencilerine kazandırılması gerekmektedir. (Akça & Taşçı, 2009)

Meslek hayatlarında sıklıkla etik problemler ve etik ikilemler ile karşılaşan hemşirelerden yaşadıkları problemlerin üstesinden en doğru kararı alarak gelmeleri beklenmektedir. (Burkhardt & Nathaniel, 2013) Bu beklentilerin karşılanması ise hemşirelerin ahlak ve etik duyarlılığı ile ilişkilidir. (Comrie, 2012) Etik duyarlılığa sahip sağlık profesyonelleri hastaların ve yakınlarının duygu ve yanıtını değerlendirerek, kendi sezgi, tecrübe, deneyim ve ahlak anlayışı ile mevcut ve olası problemler için stratejiler oluşturabilir. (Comrie, 2012) Hemşirenin bakımını üstlendiği hastanın duygu ve yanıtını anlaması, bunları formüle edebilmesi, değerlendirmesi, ayrıca problemleri çözebilmesi eleştirel düşünme becerisi ile ilgilidir.

Hastalarla yakından ilgilenme, hastaları gözlemlene, problemleri saptama, problem anında doğru karar verme, ikilemde kalındığında etik yaklaşımlar sergileme, olaylara eleştirel bir şekilde yaklaşma gibi beceriler hemşirelik öğrencilerinde geliştirilmeli ve bu beceriler klinik uygulamaya çıkmadan önce belli bir seviyede kazandırılmalıdır. Hemşirelik öğrencileri, hastaların ihtiyaçlarına zamanında uygun cevap verebilmeli, aktif olarak dinlemeli ve ileride oluşabilecek problemlerde yardımcı olmak için eleştirel düşünme becerisini kullanmalı ve ahlaki ilkelere ters düşmeyen etik ilkeler doğrultusunda kararlar alabilmelidir. Bu amaçla lisans eğitimlerine ve meslek içi eğitimlere eleştirel düşünme ve eleştirel düşünme becerisini geliştirecek eğitimlere yer verilmeli, etik ilkeler ile ilgili düzenli eğitimlerin planlanması gereklidir.

Teşekkür

Araştırmaya katılan öğrencilerimize teşekkürler ederiz.

Çıkar Çatışması

Yoktur.

Etik Kurul

Araştırma için etik kurul onayı Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan alındı (Etik kurul numarası: 95531838-050.99-12787; Sayısı: 186).

Açıklamalar

Bu araştırmanın bir kısmı 29 Eylül- 2 Ekim tarihleri arasında Uluslararası Karadeniz Modern Bilimsel Araştırmalar Kongresinde sözlü sunum olarak sunuldu.

KAYNAKÇA

Akça, N. K., & Taşçı, S. (2009). Hemşirelik eğitimi ve eleştirel düşünme. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2), 187-196.

Alan, S., Sürücü Gökyıldız, Ş., Şenoğlu, A., & Akça, E. (2019). Ebelik ve Hemşirelik Öğrencilerinin Etik Duyarlılıklarının İncelenmesi. *Ebelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 38-44.

An, G. J., & Yoo, M. S. (2008). Critical thinking and learning styles of nursing students at the baccalaureate nursing program in Korea. *Contemporary Nurse*, 29(1), 100-109.

Atay, M. E., & Yurttaş, A. (2021). Hemşirelerin Etik Duyarlılıkları ile Bireyselleştirilmiş Bakım Algıları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Türkiye Klinikleri Tıp Etiği-Hukuku-Tarihi Dergisi*, 29(1), 66-77.

Aydın, A., & Kurudilek, F. (2021). Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Düzeylerinin Yaratıcılıklarına Etkisi. *İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 9(1), 140-149.

Aykan, E. B., Fidancı Eren, Berna, & Yıldız, D. (2019). Hemşirelik öğrencilerinde ahlaki olgunluk ve etik duyarlılığın değerlendirilmesi. *Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hemşirelik Dergisi*, 1(2), 84-91.

Bakan, A. B., Kılıç, D., Aslan, G., & Uçar, F. (2020). Onkoloji Birimleri ve Yoğun Bakım Ünitelerinde Çalışan Hemşirelerde Etik Duyarlılık ve Merhamet Yorgunluğu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 4(1), 20-29.

Baykara Göçmen, Z., Demir, S. G., & Yaman, S. (2015). The effect of ethics training on students recognizing ethical violations and developing moral sensitivity. *Nursing ethics*, 22(6),

661-675.

Baykara Göçmen, Z., Gündüz, C. S., & Eyüboğlu, G. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılıklarının profesyonellik tutum düzeylerine etkisi. *Cukurova Medical Journal*, 44(3), 712-722.

Borhani, F., Abbaszadeh, A., & Hoseinabadi-Farahani, M. J. (2016). Moral sensitivity and its dimensions in Iranian nursing students. *Journal of medical ethics and history of medicine*, 9.

Burkhardt, M., & Nathaniel, A. (2013). *Çağdaş Hemşirelikte Etik*. İstanbul Tıp Kitapevi.

Comrie, R. W. (2012). An analysis of undergraduate and graduate student nurses' moral sensitivity. *Nursing ethics*, 19(1), 116-127.

Cüceloğlu, D. (1995). İyi düşün doğru karar ver. *İstanbul: Sistem Yayıncılık*.

Çalışkan, N., Karadağ, M., Durmuş İskender, M., Aydoğan, S., & Gündüz, C. S. (2020). Eleştirel Düşünme Dersinin Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ve Eleştirel Düşünme Motivasyonlarına Etkisi. *Turkiye Klinikleri Hemşirelik Bilimleri*, 12(4).

Doğan, P., Tarhan, M., & Kürklü, A. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin bireyselleştirilmiş bakım algıları ile ahlaki duyarlılık düzeyleri arasındaki ilişki.

Dülgerler, Ş., Durgu, N., & Güler, C. (2020). Çalışan ve Öğrenci Hemşirelerde Etik Duyarlılık Düzeyi ve Etkileyen Faktörler. *Turkiye Klinikleri J Med Ethics*, 28(3), 345-353.

Ip, W. Y., Lee, D. T., Lee, I. F., Chau, J. P., Wootton, Y. S., & Chang, A. M. (2000). Disposition towards critical thinking: a study of Chinese undergraduate nursing students. *Journal of Advanced Nursing*, 32(1), 84-90.

Jones, J. S., Fitzpatrick, J. J., & Rogers, V. L. (2016). *Psychiatric-mental health nursing: An interpersonal approach*. Springer Publishing Company.

Lafci, D., Yildiz, E., Akkaya, K., & Colak, G. (2020). The Impact of Moral Sensitivities and Professional Values of Nursing Students on Care Perception/Hemşirelik Öğrencilerinin Ahlaki Duyarlılıklarının ve Profesyonel Değerlerinin Bakım Algısına Etkisi. *Bezmialem Science*, 8(4), 344-357.

Lützn, K., Evertzon, M., & Nordin, C. (1997). Moral sensitivity in psychiatric practice. *Nursing ethics*, 4(6), 472-482.

Martin, C. (2002). The theory of critical thinking of nursing. *Nursing education perspectives*, 23(5), 243-247.

Oktay, A. A., Filiz, T., Doğaner, A., Gülpak, M., & Avnioğlu, S. (2019). Sağlık yüksekokulu öğrencilerinin eleştirel düşünme eğilimleri. *Cukurova Medical Journal*, 44(1), 33-43.

Özdil, K., Özcan, A., Muz, G., & Turaç, N. (2019). Hemşirelik öğrencilerinin araştırma ve gelişmelere karşı farkındalık tutumları ve eleştirel düşünme becerileri.

Özelçi, S. Y., & Saracaloglu, A. S. (2017). The development of critical thinking attitudes scale. *European Journal of Education Studies*.

Özgönül, M. L., Kırca, N., Karaçar, Y., & Bademli, K. (2021). Öğrenci Hemşirelerde Profesyonel Benlik Kavramı ve Ahlaki Duyarlılık: Tanımlayıcı ve İlişki Arayıcı Çalışma. *Türkiye Biyoetik Dergisi*, 8(1), 25-33.

Solmaz, E. (2020). *Ebelik Öğrencilerinin Ahlaki Duyarlılıklarının Eleştirel Düşünme Becerisi Üzerine Etkisi* Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi]. Tpkat.

Şahiner, P., Babadağlı, B., & Ersoy, N. (2019). Ebelik ve hemşirelik öğrencilerinin ahlaki duyarlılığı. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 5(2), 86-90.

Tatlı, T. (2018). *Sağlık Çalışanlarının Empatik Eğilim ve Etik Duyarlılık Düzeylerinin Hasta Hakları Bağlamında İncelenmesi: Ağrı İli Örneği* (Publication Number 1-80) Selçuk Üniversitesi]. Konya.

TDK, T. D. K. (2021). *Kelimeler*. Retrieved 13.08.2021 from <https://sozluk.gov.tr/>

Tosun, H. (2018). Ahlaki Duyarlılık Anketi (ADA): Türkçe geçerlik ve güvenirlik uyarlaması. *Çağdaş Tıp Dergisi*, 8(4), 316-321. <https://doi.org/10.16899/gopctd.467052>

Uyanık, G., & Tanrıverdi, G. (2021). Hemşirelik öğrencilerinde kültürlerarası iletişim yeterliliği ile eleştirel düşünme eğilimi arasındaki ilişki. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 24(2), 239-245.

Uyar, M. G., & Güven, Ş. D. (2020). Hemşirelik Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri ile Otonomi Düzeyleri Arasındaki İlişki.

Wechsler, S. M., Saiz, C., Rivas, S. F., Vendramini, C. M. M., Almeida, L. S., Mundim, M. C., & Franco, A. (2018). Creative and critical thinking: Independent or overlapping components? *Thinking Skills and Creativity*, 27, 114-122.

Yang, S.-A. (2010). Critical thinking disposition and problem solving ability in nursing students. *Journal of Korean Academy of nursing administration*, 16(4), 389-398.

Yılmaz Özelçi, S. (2012). Eleştirel düşünme tutumuna etki eden faktörler: sınıf öğretmeni adayları üzerine bir çalışma.

Yumusak, T. (2020). *Ameliyathanede çalışan hemşirelerin profesyonel değerlerinin ve etik duyarlılıklarının belirlenmesi* İstinye Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü].

Zengin, O., & Hasgül, E. (2019). Evde hasta bakım programı öğrencilerinin etik duyarlılıkları ve hasta hakları bilgi düzeyleri üzerine bir araştırma. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 19(1), 43-53.